

SREĆA

Ne može da zaspi. Zanimljivo je to kako vetar ljudski zvuči, kao glas, neumoljiv. Izdigne kolena. Prevrne se. Prevrne se ponovo. Nespavanje znači da će joj leđa već na pola dana otkazati. Dohvatiće neki lonac s police, podići ovcu na kola, i stisni zube, grč, loš dan. Ne stiskaj zube, kaže sebi. Sati su pred tobom.

Perl joj nije pravo ime. Niko nije znao (ne zna) njeno pravo ime. Tek u drugoj godini robovanja počeli su da je zovu Perl, zbog jedne ogrlice. Pre toga nije bila ništa. Nije govorila njihov jezik i neko se vreme pretvarala da je mutava, baveći se radije vlastitim mislima nego zgrušanim, tamnim zvukovima koje oni proizvode. S vremenom je naučila nekoliko fraza, koje je izgovarala pogrešno, pa su joj se smejali, neiznenađeni. Neiznenađenje je, učinilo joj se, korisno. Neiznenađenje je mesto gde mogu koren da pustim.

Zašto su Nordijci išli u Irsku po roblje? Zato što su okeanske struje išle u tom pravcu. Zato što su imali uske, plitke brodove idealne za pljačkaške pohode. Zato što su irske naseobine bile siromašne, ljudi sitni i slabašni, oružje komično. Zato što pseto digne nogu na svaku granicu koja mu se nađe na putu. Niski i brzi poput jegulja, obalom su klizili brodovi a da ni znao nisi, misliš da je običan četvrtak, okreneš se od prozora, kad tamno senke jure preko kuhinjskog zida i eto je već, tamnocrvena nota kao urlikanje u dubini uma.

Ima sopstvenu kolibu, zapravo pregrađen kutak u šupi za mužu. Takva se privilegija ne ukazuje drugim robovima; imaće jednog dana i sto i stolicu, kako joj je obećao čovek koji ju je na ovo mesto doveo, kad bude dovoljno naplavljenog drveta. Bolje će ti biti da izbegavaš svoju ženu, rekao joj je na brodu dok su ovamo dolazili. Pokazuje se da nije teško izbegavati ženu, koja je mrzi, ako se izuzmu obroci koje jede stojeći u ženinoj kuhinji kad žena nije tu. Stoji kod vrata od ostave, balansira šolju na gredi u do vratku. Ako neko uđe na vrata, ako joj šolja padne, ona to tumači kao znak. Šolja može pasti na više različitih načina; može biti puna, prazna, ili lošeg ukusa; može zveknuti, pljusnuti, prizvati ukor; može se uhvatiti u letu – to je dobar znak. Onog dana kad uhvati šolju, odlučuje dve stvari. Prvo, prestaće da se pretvara kako ne ume da govori, i drugo, ubiće čoveka koji ju je na ovo mesto doveo. Ne, pamet u glavu, on je prvi čovek u okrugu, ako nje ga ubije, biće odmetnica od zakona, neće ga ubiti, ubiće njegovu ženu. Ne, zapravo, zašto da ubija ženu, žena bi mogla biti saveznik, žena je posebna koliko i plava lisica, čovek mršav i onizak i paćenik. Perl u mislima otvara fioku za fiokom. Šolja joj se u rukama hladi.

Ode do kuhinjskog stola i sedne da čeka ženu, uvežbavajući u sebi onih nekoliko fraza. Znam ja tebe, znam šta hoćeš, kaže žena, izronivši kroz podrumka vrata.

Jako si lepa, kaže Perl.

Znači, rešila si da progovoriš. Poslaću ga da ti odseče jezik.

Nažalost, sada moram da idem.

Sedi tu, robinjo. Govorio je da si mutava, ja kažem nije, samo je priprosta. Vidim sad da nisi priprosta uopšte, bistra si, lepa, kuješ planove.

Bistra. Kujem planove.

Ali ovde ja odlučujem. Možda si bistra, lepa, otmena, ponosita, ali pobediti nećeš.

Ja sam nenaoružana. Ima li nekog izlaza?

Jašta da ima izlaza.

Molim te, mogu li da ti pomognem?

Velika si mi ti šaljivica. Ne mogu da verujem da on to trpi, nikad nije imao smisla za humor.

Zašto šapućeš?

Ne šapućem!

Život je težak.

Sprdaš se sa mnom.

Hoću da se udam za tebe!

Eno ga, dolazi putem, gubi se odavde smesta, i ti i tvoje pošalice. Nemoj se vraćati.

Potom gladna vremena za robinju nastupaju. Trebalo je da ukradem nekoliko jabuka dok sam bila u kuhinji, pomišlja kasnije. Podatna kao ukvarena riba – mogu da je kontrolišem, pomišlja žena kasnije. Ali još neko vreme zajedno čuvaju tajnu o robinjinom glasu. Razgovaraju oprezno, neprijateljski u početku, i zbunjeno. Malo-pomalo, Perl uči nove reči. Malo-pomalo, žena je prima natrag u kuhinju.

Jedne noći izjašu njih dve na velikom crnom konju. Konj pripada čoveku, ali on spava. Robinja jaše pozadi. Zvezde hladne i sablasne putuju vrhom neba. Možeš li da usporiš, kaže Perl, pritegovši ženu oko struka. Ovde ja odlučujem, kaže žena, tako da ne. Podbada konja u još brži kas. Konjska pena leti unazad.

Da vidimo šta se dešava sa čovekom. On ponekad po čitav dan čuti. Čisti svoje strele. Domaćinstvo koje uključuje supruge i robinje najbolje je držati u zavadi, blagoj zavadi, jedne protiv drugih, tako ga je otac savetovao.

Leto stiže lahorasto i baca se na obličja, cvetne latice, zoru. Čovek ustaje rano i odlazi u grad da kupi nisku bisera. Nosi je sve vreme, kaže robinji, dok pričvršćuje kopču. Prsti su mu hrapavi. Suviše je pritegne u prvi mah. Ona se odjednom seti leta kad su došli vojnici i odveli gradsku mazgu. Otac joj je bio gradski mlinar, ali kako bi mogao mleti žito bez mazge? Neki su pokušavali ručno da melju crnu livadsku travu, mazginu vlastitu hranu. Neki su čupali slamke iz metle. Stalno sam gladna, kaže čoveku. Ne daje mi tvoja žena dovoljno. Nikad pomorandže. Nikad ulje. Čovek joj prođe prstom niz grlo. Da, kaže.

Noćni vetrovi šibaju po šumi.

Kad on ode na pijanku, koja može trajati do zore ili preko celog vikenda, žena i robinja u kuhinji pričaju priče. Senke po zidu palacaju uvis. Veliki čvorugav muški ud, na to će žena. Obe se smeju. Onda robinja priča kako je videla oca, već dve godine pokojnog,

gde pliva u moru pre neki dan. Bila je to njegova mračna strana, ali bio je to on, kaže. Jesi li ga dozivala?, pita žena. Nije mi palo na pamet, kaže robinja. Hajde da izjašemo, kaže žena, možda je tamo negde zaostao. Prošla je ponoć i pijana si i ja neću, kaže Perl. Ali žena već hita ka vratima. Ovde ja odlučujem, kaže, upravo kad čovek kroči u kuhinju.

Nastupa dug, izgubljen momenat. Ali on zaškilji na robinju. Išla si u školu, zar ne, dobru školu?

Očigledno (izranja priča) sad više nije dovoljno da on u svili posećuje pijanke. Kad sledeći put dođe moraće da donese stihove.

Ugledna gospoda kad se zapiju, složili su se ostali, treba da slušaju originalne stihove. Nije to nadmetanje, uveravali su ga, ali naravno da jeste. Kada to Lepota nije nadmetanje? Imaš knjige?, pita čovek robinju, koja se nasmeje. Ja sam robinja, gde da nađem knjige? On se okreće ženi. Imaš ti knjige? Žena ustaje i napušta kuhinju bez reči. Jedno je od njenih pravila da čovek ne sme prvo osloviti robinju pa makar sekire padale. Čovek uzdahne i sedne i zarije lice u šake. Perl se poigrava svojim biserima. Kako god bilo, meni knjige ne trebaju, kaže. Umem sa stihovima. (Laž. Malo zna o stihovima, nikad joj se nisu dopadali. Pametna si, mogla bi postati učiteljica, nekad joj je govorio otac. Ona se smejala. Učiteljica! Nešto kao viša sluškinja! Nisam ja ta. Zar je stvarno to rekla?) Ponoć se nasmeje, drugačijim smehom.

Ispiranje pogani iz čovekove noćne posude i nošenje vode za njegovu ženu omogućava joj duge sate razmišljanja o tome kako se pravi pesma. Kad od čoveka zatraži još jednu stolicu, da se na njoj može opružiti celom dužinom, on napravi stolicu u tajnosti. Sledeći put će zahtevati jastuke, to će mu već biti teže. Njen prvi poetski poduhvat je tipa „istorija mog vlastitog srca”. Radi se o sonetu. Kako je prošao sonet?, pita čoveka kad se ovaj vrati sa svog gospodskog vikenda. Rekli su da samo dalje pokušavam, kaže on. Ha!, kaže ona. Primedbe gospode neće joj biti od velike pomoći. Ona radi preko svojih mogućnosti. Radi za zlatne uši. Gramatika falična, rečnik skučen, svaki pokušaj drugačiji po formi i stilu, ali sve odreda pesme o jahanju kroz brezova stabla i mirisu konja, ljubavno-tamnoj toploti konja koja te okružuje poput nekog starog drveta iz detinjstva. Baš čudno, nikad tu reč ne koristiš. Koju reč, detinjstvo? Ne, ljubav.

I tako se leto završava.

Svako duže spava dok jesen prelazi u zimu i mrak narasta, ali isceden je to, siv osećaj i krhka je razlika između budnosti i usnulosti. Ona leži na svojoj stolici i posmatra pomrčinu. Uskoro će pasti sneg, uskoro će putevi biti zatvoreni. Pre toga hoće da napravi još jednu pesmu. Neke joj pesme izleću kao povračka, neke liče na svezivanje čvorova. Ta jedna u njoj preostala je žuta, i zavija kao žumance, ta koja će sve promeniti – ali ona to još ne zna, samo oseća kako pesmi kandžice poskakuju.

Jedne noći dosta kasno u kuhinju ulazi gost. On je prijatelj čoveka, koji odmah za njim sav razmahan uleće i nestrpljivo zahteva vatre i večeru za njih dvojicu. Gost, bleđ kao udaljena planeta, srebrastobeke kože i kose nalik na kukuruznu svilu, ima oči apso-

lutno prozračnoplave kojima preleće po sobi preko stolica i peći, preko žene i robinje. Kad čovek opet sav razmahan izađe da donese pivo iz podruma, gost lagano sedne.

To je jedna od vas zar ne, kaže, dok očima šeta od robinje do žene, od žene do robinje. Nije to on, ti stihovi, to je jedna od vas dve. Čovek se vraća iz podruma s pivom. Do gađa se večera. Sati prolaze. Perl zadrema oslonjena na ruku u zadimljenom ćošku kod vrata. Napokon svi odlaze na spavanje. Gost ostavlja kapu na kuhinjskom stolu.

Odavno je prošla ponoć. Ne može da zaspi. Šetka po svojoj kolibi. One kandžice poskakuju. Da je pesma o „sreći“, to je sve što zna. Uvek, u pola noći, vidi kako bi došla do pesme koja će srca razgaliti i biti istinita, ali izjutra – budi se na nekoj hridini, širom otvorena, s nečim suočena, nečim što nestaje. Kako god bilo, „sreća“ je na jeziku ovog mesta opskurna i neizgovorljiva reč, koju joj je neko opisao kao utvaru što za tobom korača, istupajući napred s vremena na vreme da ispuni tvoj obris. Poput medveda. Zamišlja medveda. Ne vredi, ništa ne zna o medvedima. Pomišlja na gostovu kapu, ostavljenu na kuhinjskom stolu kad je od večere raspremala. Želi tu kapu.

Dvorište je obasjano mesečinom. Velika kuća utihla. Kuhinja u debeli mrak utonula i miris crnog luka. Ona stoji kod vrata i osluškuje, čeka da joj se oči priviknu. Malo-pomalo oblik kape postaje vidljiv. Srebrna je. Fantastična. Nije na stolu. Eto je na glavi gosta koji korakne napred i rukom joj poklopi usta.

Noćni vetrovi šibaju po šumi.

Zalaze potom duboko u brezovu šumu i, kao da postaju breze, ne možeš ih videti.

Satima kasnije, u kolibi, dok svet spava i vetar njiše pomrčinu i soba pod dugim zracima lampe postaje ogromna, sede njih dvoje za stolom i pričaju, i kroz priču razmišljaju, i osećaju kako razmišljaju, i čini se kao da o više toga pričaju/razmišljaju nego što ijedno od njih zna, i širi se to po sobi i zgušnjava u neku treću atmosferu koje će se oboje sećati kasnije kao putovanja do mesta do kog ne mogu ni da zamisle kako su stigli, jer konj je ostao u štali, a mesto je bilo miljama i miljama daleko, s onim visokim kapijama i panovima (u njenoj verziji), s onim okomitim krečnjačkim stenama što se uzdižu iz mora i jatima morskih ptica (u njegovoj), dok zapravo sede do zore za stolom u kolibi i dok ona stigne natrag do velike kuće da pripali vatre za doručak, njega već nema. Taj gost više nije deo ove priče.

Žene su istrajne, na svoj način. Čudna je ljubav. Kad god čovek nešto sakrije od svoje žene, Perlina moć poraste. Prvo ogrlica, onda i druga stolica. Soneti su javna tajna, žena im se ruga. Čovek pak ponajviše voli kako zvuče, u Perlinoj ruini od glasa. Kad mu Perl kaže da će joj sonet o sreći biti poslednji, on je iz sve snage raspali po slepoočnici, ali ona ne odstupa. Teško je tebi na rep stati, kaže joj – ili namerava da kaže, ali izleti mu: Teško je tebi udovoljiti. Nešto mu maglovito u očima zasuzi. Sad više ništa nije jasno i jednostavno, pomišlja. Ona bi da se preseli u veliku kuću, šta ćemo s prvom, kaže on, misleći na svoju ženu. Ona se osmehne i nastavi da čisti zube zelenom leskovom grančicom.

Čovek odlazi. Ona sedi i razmišlja. Čovek je tu manja briga. Ali žena. Kako nju da istrpim? Moglo bi to potrajati godinama. Ne znam. Trebalo bi da uđem i suočim se s njom.

Mrzim sve to drhtanje. Trebalo bi da uđem. Ona će upravo nalivati još jednu čašu. To zaustavlja drhtanje. Nema sumnje. Sedeće tamo i zuriti u svoje glupo pletivo, govoriće kako mora izaći da lopatom raščisti kućni prag dok ne stegne led, možda će izaći pa se na kućnom pragu okliznuti i ubiti, to će zaustaviti drhtanje, nema sumnje! – Uh, ali ne, onda bih mu ja jedina preostala, morala bih da ga opslužujem, da radim sve. Ne. Trebalo bi da uđem. Ući ću. Reći ću: Ti si nešto najgore što znam. Ne mogu da dišem u tvojoj blizini. Svet je više od ovoga. Ja sam više od tebe. Obuci crni kaput, izlazimo. I izaći ćemo. Jahaćemo kroz brezova stabla. Ruke ću joj za svoj kaput privezati jer bi inače pala. Jahaćemo i vikati i jahati i vikati i to je najbolje od nas ikad više, to je jedini put da dišemo ikad više. (We'll ride and yell and ride and yell and that's the best of us anymore, that's the only time we breathe anymore.) Možda će doći pljačkaši. Skoro je proleće. Uvek pljačkaši dolaze u proleće, kad se led menja i voda u zalivu lagano pokreće svoju ogromnu ubitačnu košuljicu.

(S engleskog prevela Arijana Božović)